

ANUARI
DE BIBLIOTEQUES,
LLIBRES I LECTURA

Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura, 7, 2022. ISSN 2696-3949
<https://doi.org/10.1344/ABLL.2022.7.004>

Articles

QUÈ EN FEM, D'UNA PANDÈMIA? RETRAT, MÉS O MENYS VERAÇ, DE DOS ANYS DE LA LIJ

¿CÓMO SE RESPONDE A UNA PANDEMIA? RETRATO, MÁS O MENOS VERAZ, DE DOS AÑOS DE LA LIJ

HOW TO RESPOND TO THE PANDEMIC: A MORE OR LESS FAITHFUL ACCOUNT OF TWO YEARS IN THE LIFE OF CHILDREN'S LITERATURE

Joan Portell Rifà

joanportell@gmail.com

Pedagog, escriptor i crític literari. Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat de Girona, Catalunya, Espanya

Rebut: 25/02/2022; Acceptat: 21/03/2022; Publicat: 15/07/2022

Com citar: **Portell Rifà, Joan.** «Què en fem, d'una pandèmia? Retrat, més o menys veraç, de dos anys de la LIJ». Anuari de Biblioteques, Llibres i Lectura, vol. 7 (2022), e004. DOI: <https://doi.org/10.1344/ABLL.2022.7.004>.

No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Resum

Habitualment els articles d'aquest anuari són com una corretja de distribució: es recull allò que ha derivat dels anys anteriors, es transforma i s'aboca de nou a fi que el món continuï girant. Però això no és possible en el bienni 2020-2021, dos anys de «trasbals total», com els va definir el mestre i mediador Jaume Centelles.

L'article que teniu a les mans no vol ser, doncs, res més que un document testimonial dels canvis que va viure el món del llibre, tots plegats i en pròpia pell, derivats de la pandèmia de la COVID-19. El text fa passada per totes i cada una de les baules del llibre, des dels autors als lectors, a fi de relatar des del petit detall als grans traços de dos anys de la nostra història que han deixat llums i ombres en el llibre i la lectura. Llums, com la capacitat d'adaptació de la població en general i de determinats gremis en particular, i ombres, com les derivades d'algunes actituds dels nostres governants, d'alguns responsables de biblioteques o de les dificultats de supervivència d'alguns autors. Deixeu, doncs, que aquest document suposi un exemple d'allò que vam experimentar i, sigui poc o molt, esdevingui també un aprenentatge que ens ajudi i guiï de cara a un futur ben avorrit.

A més l'article inclou un apartat que en edicions anteriors havia esdevingut un capítol amb entitat pròpia: un recull de les recerques que a diversos nivells s'han presentat i que han aportat una pedra més de l'edifici necessari per saber d'on venim, qui som i cap a on anem. La jubilació de la doctora Teresa Colomer, encarregada anteriorment d'aquest capítol, afegit a la crisi derivada de la pandèmia que també ha afectat les recerques, ha suposat que s'inclogui en aquest capítol.

Com es podrà veure, una part de la informació que es recull en aquesta contribució s'ha obtingut gràcies a la participació desinteressada de moltes de les persones de referència del món de la LIJ. Les entrevistes, sempre plenes de saviesa cada una d'elles, han estat una font inesgotable de coneixement i plaer i la millor forma d'aconseguir pouar fins al fons de l'actualitat del bienni 2020-2021.

Paraules clau: Estudis; Recerca; Literatura infantil i juvenil

Summary

The articles in this yearbook are usually like a camshaft in a piston engine – picking up what has been done in previous years, transforming it, and putting it back in so that the world can go on turning. But things have been different over the last two years: to quote the teacher and mediator Jaume Centelles, 2020 and 2021 have been years of “total upheaval”.

The article in front of you is, therefore, a testimonial document of the changes in the world of books caused by the Covid-19 pandemic. The text examines each and every link in the life of a book, from the authors to the readers, ranging from the smallest detail to the great strokes of two years of our history with its high points and its low points: highs such as the adaptability of the general public and of parts of society, and lows deriving from the attitudes of some of our rulers, those in charge of library services, or the difficulties facing certain authors who have struggled to survive. So let this document bear witness to what we experienced and, to a greater or lesser extent, also help to guide us through a less turbulent future.

The article also includes a section that in previous editions had become a chapter in its own right: a collection of the research that has been presented at different levels and has provided one more building block in the process of knowing where we come from, who we are and where we are going. This has been necessary due to the retirement of Dr. Teresa Colomer, who was previously in charge of this chapter.

As you will see, some of the information gathered in this paper has been obtained thanks to the selfless participation of many of the leading figures in the world of children's literature. The interviews, always full of good sense, have been an inexhaustible source of knowledge and pleasure and provide us with valuable insights into the experience of past two years.

Keywords: Studies; Research; Literature for Children's and young adults

Resumen

Habitualmente los artículos de este anuario son como una correa de distribución: se recoge lo que se deriva de los años anteriores, se transforma y se vierte de nuevo con la voluntad de que el mundo siga girando. Pero en el bienio 2020-2021 esto no es posible, dos años de «transtorno total», como los definió el maestro y mediador Jaume Centelles. El artículo que tiene en sus manos no quiere ser, pues, más que un documento testimonial de los cambios que, juntos y en propia piel, vivió el mundo del libro derivados de la pandemia de la COVID-19. El texto repasa todos y cada uno de los eslabones del libro, desde los autores a los lectores, con el fin de relatar desde el más pequeño detalle a los grandes trazos de dos años de nuestra historia que han dejado luces y sombras en el libro y la lectura. Luces, como la capacidad de adaptación de la población en general y de determinados gremios en particular, y sombras, como las derivadas de algunas actitudes de nuestros gobernantes, de algunos responsables de bibliotecas o de las dificultades de supervivencia de algunos autores. Dejad, pues, que este documento sea una muestra de lo que experimentamos y sirva, también, de aprendizaje que nos ayude y guíe de cara a un futuro que se vislumbra aburrido. Además, el artículo incluye un apartado que en ediciones anteriores se había convertido en un capítulo con entidad propia: una recopilación de las investigaciones que a varios niveles se han presentado y que han aportado una pieza más de la construcción necesaria para saber de dónde venimos, quiénes somos y hacia dónde vamos. La jubilación de la doctora Teresa Colomer, encargada anteriormente de este capítulo, añadido a la crisis derivada de la pandemia que también ha afectado a las investigaciones, ha supuesto que se incluya en este capítulo. Como podrá verse, una parte de la información que se recoge en esta contribución se ha obtenido gracias a la participación desinteresada de muchas de las personas de referencia del mundo de la LIJ. Las entrevistas, siempre y cada una de ellas llenas de sabiduría, han sido una fuente inagotable de conocimiento y placer y la mejor forma de conseguir llegar hasta el fondo de la actualidad del bienio 2020-2021.

Palabras clave: Estudios; Investigación; Literatura infantil y juvenil

1 INTRODUCCIÓ

El bienni 2020-2021 té tantes singularitats que el fan diferent de tots els articles que amb anterioritat s'han publicat en aquest anuari. I el motiu és prou conegut i rep el nom de pandèmia. L'arribada de la COVID-19 i les derivades del tancament total de tota activitat, segrest de llibres, grups bombolla, mascaretes, distància de seguretat, etc., van donar un gir de 180 ° a la nostra vida. És per això que ha estat difícil la sintetització de dos anys convulsos en tan poques pàgines, ja que la individualitat de com ha afrontat cadascú (cada autor, cada biblioteca, cada escola, cada llibreria...) la situació suposaria un article per a cada un dels individus o institucions. I això, com bé sabeu, és impossible.

El mestre i dinamitzador Jaume Centelles qualificava aquest bienni de «trasbals total» que, a més, en paraules del bibliotecari i escriptor Pep Molist, es podria resumir en «tothom ha fet el que ha pogut». I és que partint que cap dels presents havíem viscut una situació com aquesta, en què de la nit al dia canviés les nostres vides totalment, ha estat aleshores quan han aflorat iniciatives de tota mena, qualitat i forma, que a continuació intentaré desgranar amb la voluntat de ser al màxim objectiu possible, tasca que ja aviso a l'avançada que és ben difícil.

El relat d'aquest article tindrà més de memòria que no pas de relació objectiva, de diari personal que no pas de crònica de successos

El relat d'aquest article tindrà més de memòria que no pas de relació objectiva, de diari personal que no pas de crònica de successos, gairebé de catàrtic que no pas de rigor i academicisme..., però és que en els dies que corren intentar reflectir una realitat tan diversa i complexa, girada per complet, té més de banc de gent gran que comencen les frases amb l'etern *si no fos* que no pas d'agència de notícies.

Fixem-nos, si no, que la majoria de dades culturals, econòmiques, socials, etc., que s'han comunicat el 2022 es comparen essencialment amb el 2019: com serien les exportacions, el grau de contaminació, l'arribada de turistes o el preu de l'habitatge... I és que el bienni 2020-2021 passarà als llibres d'història com els anys en què el món es va aturar i en els quals, tan bonament com es va poder, la gent va sobreviure amb una inestabilitat programàtica que a molt estirar permetia agendar a setmana vista.

També, però, cal recordar que aquells profetes que vaticinaven que el futur seria virtual o no seria ja poden començar a llançar les boles de vidre a la brossa i observar com els clubs de lectura, les hores del conte, les mediacions lectores, etc., tan bon punt es va poder recuperar la presencialitat es van reactivar de nou a fi de compartir pell amb pell les mirades, els gestos i les veus no emmarcades en un monitor de deu polzades.

Però, què n'ha quedat, de tot plegat? I què n'hem extret i aprofitat, d'aquesta experiència?

Preguntes que queden a l'aire i que només el temps pot anar desvetllant. Seria bo, però, d'aprendre la lliçó i anar dissenyant protocols que ens permetin afrontar situacions similars en el futur a fi que els regnes de taifes en què s'han convertit uns gremis determinats no es tornin a repetir.

2 ELS LECTORS

Quan el món s'atura i les famílies es troben segrestades a les pròpies cases amb la pantalla com a únic contacte amb el món, sembla que recorden que existeix l'objecte llibre. Omplir les hores ha estat un dels reptes dels progenitors que han trobat refugi en el llibre i, d'aquesta manera, es justifiquen dades com que al llarg dels mesos de confinament —entre març i juny— els lectors freqüents de llibres van augmentar del 50 al 57 % de la població, que ha deixat un augment mitjà a final del 2020 i 2021 (<https://www.federacioneditores.org/lectura-y-compra-de-libros-2021.pdf>) de gairebé el 3 % respecte de l'any 2019.

Per descomptat que el llibre havia de ser el nostre refugi, un espai per aprendre a volar i evadir-se d'una realitat crua que no anava més enllà de les parets de cada casa

Així mateix el lector ha de passar de la presencialitat a la virtualitat en un obrir i tancar d'ulls, un procés que els experts auguraven que trigaríem deu anys i que, per experiència, molts vam haver d'efectuar en menys d'una setmana, passant de fer classes presencials a parlar davant d'un monitor amb totes les càmeres i micròfons dels nostres alumnes en negre. Per descomptat que el llibre havia de ser el nostre refugi, un espai per aprendre a volar i evadir-se d'una realitat crua que no anava més enllà de les parets de cada casa. Però, així mateix, curiosament la lectura en suport digital disminueix, per primera vegada, entre

el 2020 i el 2021, amb una pèrdua de 0,3 punts percentuals. I és que durant el 2020, punt àlgid del tancament i davant de la impossibilitat d'adquirir els llibres a llibreries o d'agafar-los en préstec a les biblioteques, es va arribar al sostre màxim de lectors en digital? El temps ens dirà si aquest descens marca una tendència o només ha estat una anècdota. Tot i això és una dada a tenir en compte. Aquest canvi d'hàbits en la lectura i en la compra de llibres ha vingut per quedar-se? Doncs si tenim en compte les paraules de Marià Marín, secretari tècnic del Gremi de Llibreter de Catalunya, «els llibreter han estat, entre els sectors culturals, els que se n'han sortit millor: amb resultats lleugerament negatius el 2020 i positius el 2021». I és que el lector ha donat resposta a la demanda de moltes llibreries de proximitat o de quilòmetre 0 i, com el mercat del barri, el metge de capçalera o la carnisseria de la cantonada, són molts els pares i mares que es van dirigir a la llibreria infantil de referència a la recerca del benaurat llibre.

El lector no ha quedat sol, ans al contrari, sigui acompanyat de la mà de la biblioteca, el llibreter o l'editor, sempre ha pogut trobar el camí per al seu desig lector. Per exemple, la bibliotecària Gisela Ruiz, directora de la biblioteca Elisenda de Montcada, va alçar el [Mani fest en defensa de la biblioteca](#) durant la pandèmia juntament amb quaranta entitats més, document que reivindicava la necessitat d'incloure les biblioteques com a bé essencial per als seus usuaris i que va ser menystingut per part del Govern. També trobem que el mestre [Jaume Centelles](#) i altres contacontes van posar fil a l'agulla i van programar narracions virtuals d'accés lliure per a tots els lectors, tasca que l'editorial Combel va engegar amb el programa [ContaCombel](#), un espai on es presenten vídeos d'autors que expliquen contes, iniciat arran de la pandèmia, però amb la voluntat de permanència.

Aquesta virtualitat va permetre, entre altres iniciatives, que els contacontes, també cal dir que de qualitat diversa, comencessin a penjar vídeos de contes per a nens i nenes que feien servir la pantalla com a única finestra per treure el cap al món, com ara els contes explicats en continu que va organitzar la Biblioteca de Palafolls amb el títol de #joemquedoacasa.

Els dinamitzadors de lectors no s'han quedat de braços plegats i, malgrat que les activitats de contacontes i d'altres van desaparèixer gairebé per complet de les biblioteques en el format presencial durant la pandèmia, va néixer l'Associació de Professionals de les Activitats de Dinamització Lectora de Catalunya (DILECAT), una associació formada per més de vint professionals amb la voluntat de reunir totes aquelles persones que fan activitats de dinamització lectora: clubs de lectura, tallers i cursos d'escriptura, narració oral, espectacles literaris..., en diferents espais: biblioteques, escoles, centres culturals i espais públics. Es tracta d'una associació necessària per professionalitzar un sector que mereix prestigiar-se davant de molt d'intrusisme, i més després dels mals moments que ha viscut.

3 LES LLIBRERIES

El tancament total va comportar que el món editorial s'enfonzés: hem de pensar que, en paraules de Marià Marín, «durant els mesos de confinament es perd fins al 93 % de facturació a les llibreries». Però el mateix Marín afegeix: «és també destacable que s'aconseguís que el Govern de Catalunya acordés declarar la cultura un bé essencial. Aquesta declaració formà part d'un pla per presentar la cultura davant de les restriccions sanitàries i per establir un seguit d'accions que donessin cobertura als drets culturals dels ciutadans i a les indústries i sectors creatius».

És així com els llocs de treball queden preservats mercès als famosos ERTO, i les baixades de lloguers i acords entre propietaris i llibreters permeten reduir les despeses fixes dels establiments i s'assegura així la continuïtat d'una xarxa de botigues que s'estén per tot el país.

Les llibreries es van posar les piles i en poques setmanes es van col·locar a l'avantguarda de les vendes per internet generant una pàgina web de compra de llibres

El sector, però, no es queda de braços plegats i s'enfronta a la situació amb energia i les accions són diverses. Així, per exemple, les llibreries es van posar les piles i en poques setmanes es van col·locar a l'avantguarda de les vendes per internet generant una pàgina web de compra de llibres, *Llibreries Obertes*, a la qual el mateix mes de març del confinament es van adherir en poques hores més de cent cinquanta llibreries. La campanya es va organitzar sota el lema «Ajuda la teva llibreria avui perquè torni a obrir demà». La iniciativa intentava superar la sotragada que va suposar la no celebració de la festivitat de Sant Jordi —que pot arribar a significar entre el 10 i el 30 % de les vendes dels llibres anuals d'una llibreria.

El funcionament, basat en la confiança, era el següent: el client adquiria i pagava el llibre, però no el recollia al moment, al contrari, en molts casos no el va tenir a les mans fins a diversos mesos més tard, quan les llibreries van poder tornar a apujar la persiana.

Aquest projecte s'estava preparant des del 2015 amb [Libelista](#). Aquesta plataforma en línia de venda a llibreries, en format paper i digital, agrupa llibreries independents i de proximitat, que formen una espessa xarxa de punts de venda, i va triplicar les vendes durant el confinament. I les xifres així ho corroboren: durant dos mesos i mig va vendre més de 12.000 llibres, es va arribar als 100.000 usuaris i van augmentar de manera molt significativa les llibreries adherides.

Patrici Tixis, president del Gremi d'Editors de Catalunya, subratllava com la crisi pandèmica va suposar, malgrat tot, un aprenentatge: «d'aquesta crisi hem après bàsicament dues coses: la primera que el llibre és un bé essencial de primera necessitat per als ciutadans, que reconeixen obertament que els ha ajudat a suportar molt millor la pandèmia; i la segona, que el comerç electrònic s'ha demostrat com un bon aliat per als lectors en temps de llibreries tancades» ([nota de premsa](#)). I Marià Marín, el secretari tècnic del Gremi de Llibreter, afegeix: «les llibreries ja no són només un aparador sinó que, gràcies al coronavirus, s'han demostrat com un element de dinamització cultural i implicació al territori».

El llibreter Germán Machado, de la llibreria El Petit Tresor, de Vic, quan el vam entrevistar ho va resumir amb aquestes paraules: «imagina't, obro la persiana després de tres mesos tancat i la gent entra, i entra, i entra..., i venc més que l'any anterior! I com que les editorials no presenten novetats ja que van aturar la producció, venc llibres del fons i no compro!, en definitiva, negoci rodó. Els dos millors anys de la llibreria: la gent no tenia en què gastar-se els diners i així com abans comprava un llibre..., se n'emportava tres».

I la LIJ en aquests moments juga a primera divisió, i va potent —algunes veus diuen que la LIJ ja representa el 26 % de la facturació del món del llibre—, cosa que ja es percebia amb anterioritat. A tall d'exemple: així com el còmic d'adult va quedar molt afectat per l'última crisi, el còmic infantil i juvenil va capejar el temporal i fins i tot va augmentar la facturació —segells com Bang Edicions i la seva col·lecció Mamut són una bona mostra d'aquest dinamisme i èxit.

Segons paraules de Marià Marín, cal «observar, també, que dins del boom de llibreries noves que han obert durant el 2020 i 2021 —estem parlant de, per exemple, d'Ona, la Finestres o la Llibreria Byron a Barcelona; Espai Llavors, a l'Hospitalet de Llobregat, o A tres tintes, a Vilanova i la Geltrú—, amb un balanç positiu a més sobre el territori, amb nous negocis a ciutats amb poca tradició llibretera com Balaguer, Mora d'Ebre o Berga, n'hi ha que han transformat el seu negoci, com La Piccola al barri de Sarrià, que ha aconseguit la ràtio més alta dels darrers anys. A tots aquests establiments es reserva un espai important per exposar àlbums i literatura juvenil, una cosa que abans no es donava».

Recordem, a més, que al petit poble de Calonge, al Baix Empordà, va néixer un nou concepte de pol d'atracció cultural: el [Poble de Llibres](#). A finals del 2021 es van inaugurar de cop i volta set llibreries, entre les quals no podia mancar-ne una d'especialitzada en LIJ, a fi d'oferir una oferta turística diferent del sol i platja dels seus pobles veïns Platja d'Aro o Palamós.

4 ELS EDITORS

Moltes editorials van posposar les novetats del 2020 al 2021, o més enllà, a l'espera que la normalització de la situació fes tornar les aigües al seu curs habitual

L'aturada en l'edició de novetats ha estat evident al llarg del 2020, i els qui n'han resultat de retruc especialment afectats han estat els creadors. Moltes editorials van posposar les novetats del 2020 al 2021, o més enllà, a l'espera que la normalització de la situació fes tornar les aigües al seu curs habitual. Hem de tenir en compte que no hi ha hagut fires, que el cos a cos no s'ha pogut fer i que les reunions han estat a través de videoconferències, que mai és el mateix.

Tot i això alguna cosa quedarà de tot plegat: la virtualitat ha permès vendre els llibres abans de veure's les cares directament. L'entrevistada Noemí Mercadé, directora de l'Editorial Casals, ens comentà que «aquesta virtualitat té coses bones, per exemple que permet i permetrà anar a les fires amb els deures fets, amb reunions més preparades i eficaces».

Malgrat tot, però, hi ha hagut gent valenta i atrevida: s'han obert negocis nous, com l'editorial EntreDos, que es va inaugurar amb *Truman* de Jean Reidy, segell en el qual també destaca la recuperació dels magnífics llibres d'Arnold Lobel protagonitzats per en Gripau i en Gripere —sensacional rebateig dels protagonistes—; *Una caputxeta vermella* de Marjolaine Leray o l'original obra mestra de Gilles Bachelet *El meu gat és molt bèstia*. També hem vist néixer Meraki, que va sortir a l'aparador amb un àlbum molt ben editat que porta per títol *El ball de la Petita Matrioixca* d'Elisabet Contreras i il·lustrat per Sara Masià, i més recentment ens ha posat a les mans *Clown*, obra única de l'il·lustrador britànic Quentin Blake. També s'observa que a poc a poc es consoliden segells nascuts just abans de la pandèmia com Nanit, especialitzada en l'edició de textos de cançons de grups

contemporanis com els Catarres o els Pets, o Akiara, que ha edita *El net del Còndor. Dels Andes a Barcelona*, obra realista carregada de sentiments de Jesús Ballaz.

Per altra banda, tres fenòmens estan recurrent el món de l'edició de la LIJ:

- La desescolarització de la literatura per a infants i joves. Aquesta tendència d'editors que aposten per col·leccions separades segons que siguin destinades al públic escolar o particular es confirma i augmenta de manera important. Per exemple, la nova col·lecció L'Arca, d'Animallibres, amb títols tan suggeridors com *El lloc màgic* de Chris Wormell, o col·leccions més consolidades com El Jardí Secret, de l'editorial Viena. Singularment, la qualitat en l'edició i en la selecció dels títols destinats a llibreries és clarament superior als títols per a consum escolar. I és que, com perfila en una xerrada en grup Marc Alabart, mediador literari, també «a les escoles innovadores es té reticència a les lectures obligatòries, vistes per moltes escoles més com una amenaça que no pas com una oportunitat, i és per això que alguns editors esquiven les edicions escolars, com ja va fer *Wonder* de Raquel Palacio (la Campana, 2012), i s'allunyen d'edicions més escolars com les de segells com Edebé o similars». Com comentà en la mateixa taula rodona Pep Molist, «actualment els llibres són més de llibreria, i es lliuren de la llosa de l'escola, i les editorials dissenyen llibres per a aquests punts de venda, cosa que significa que són títols pensats per a famílies convençudes de la lectura. Tot i això, però, no podem abandonar el món de l'escola».
- L'edició del llibre de no ficció que segueix un cert fil narratiu, i s'allunya del llibre que només presenta contingut. Com bé apuntà la bibliotecària Amàlia Ramoneda en una entrevista, «la consolidació i diversitat del llibre de coneixement començaria a permetre elaborar-ne una taxonomia, que permeti que tothom ens entenguem quan parlem d'una o altra tipologia», i aquesta tipologia de no ficció més narrativa podria ser una de les categories.
- La irrupció del llibre sobre ecologisme i sostenibilitat com a tema de futur, que apareix en substitució, probablement, de l'excés de sentimentalisme i emocions imperant fins al moment. Com diu Noemí Mercadé, «la qüestió és construir un paraigua on hi càpiga el tema de l'ecologia, un tema de llarga durada que ha vingut per quedar-se». Però la mirada sobre aquests títols té un punt diferent d'allò a què altres segells ens tenien acostumats fins ara. Mercadé assevera que «no volem fer catecisme; cal saber i conèixer l'entorn per estimar-lo fent llibres de no ficció que vagin més enllà de la presentació del tema, que tinguin discurs i demanin la implicació del lector. I que no facin tuf d'escola!, no busquem que alliçonin».

Però analitzem altres elements que han marcat tendència els darrers anys i que s'han consolidat malgrat la pandèmia. Així, per exemple, l'àlbum il·lustrat ja és reconegut com a tal per molts lectors. En la mateixa entrevista anterior, Germán Machado diu «l'àlbum ha entrat finalment a l'imaginari col·lectiu..., abans entrava un client i et demanava un "conte", ara entra i et demana un "àlbum"», un detall molt significatiu de la maduresa que a poc a poc va adquirint el progenitor, primer i principal mediador dels llibres infantils.

El boom de l'àlbum il·lustrat que ja apuntàvem en informes anteriors ha comportat, de retruc, el boom del llibre documental il·lustrat o llibre informatiu. Com a dada significativa cal comentar que llibres com *El meu primer llibre de física quàntica* (Joventut) i *El meu primer llibre de relativitat* (Joventut), de Sheddad Kaid-Salah Ferrón, s'han venut per desenes de milers d'exemplars, una cosa inaudita al nostre país fins ara. A aquests títols cal afegir una temàtica fins ara inexistent com són els volums relacionats amb la pandèmia. Entre ells destaquen especialment *Microbis* (Andana) de Sheddad Kaid-Salah Ferrón, *Pandèmies* (Thule) de Gosia Kulik i Tomek Zarnecki o *Microbis monstruosos. Tot sobre bacteris útils i virus dolents* de Marc van Ranst i Geert Bouckaert (Takataka, il·lustracions de Sebastiaan van Doninck).

D'entre tots els segells apareix amb una força especial la nova editorial Zahorí, de la qual val la pena ressaltar títols com *Paisatges perduts de la terra* d'Aina Bestard, *Geo-gràfics* de Regina Giménez o *Robatoris de llegenda* de Soledad Romero Mariño i Julio Antonio Blasco, tots ells amb una clara mirada internacional. Però no podem oblidar altres segells de referència com Joventut —*El meu primer llibre del cosmos* i *Descobrim l'arquitectura*—, Símbol —*Fungàrium*—, Maeva —*Nou mesos*—, Kalandraka —*Plasticusmaritimus*—, Flamboyant —*Amb calma. 50 històries naturals* i *Construccions animals*— i la col·lecció Els Llibres del Petit Sàpiens sobre personatges històrics de tots els temps.

Els motius d'aquesta tendència es poden, en part, explicar per les noves didàctiques i metodologies escolars en què el llibre de text és bandejat i substituït per altres materials, molt especialment àlbums de no ficció, amb què el nen o la nena construeix coneixement. Confirmem aquesta singularitat del mercat en català amb les paraules del mateix Lluís Zendera, director de l'editorial Joventut, que ens explicà: «d'alguns dels títols del nostre catàleg de llibres documentals, se'n venen tants exemplars en català com en castellà».

I és que aquesta tendència de l'ús del llibre documental a les escoles és molt accentuada a Catalunya. A les dades em remeto: a l'estudi [Hàbits de lectura i compra de llibres a Espanya 2020](#), de la Federació de Gremis d'Editors d'Espanya, Catalunya és la comunitat d'Espanya on es van comprar menys llibres de text (el 24,6 % de la població va comprar llibres de text el 2020), just per sobre de les Canàries (23,5 %) i en clar descens respecte a l'estudi del 2018 en què es van perdre 7,5 punts percentuals (del 32,1 % del 2018), fet que no succeeix de manera tan accentuada a les Balears (42,1 % de la població va comprar llibres de text el 2018 pel 37 % el 2020) ni, per contra, al País Valencià (que augmenta del 33,5 % el 2018 al 37,1 % el 2020).

5 LECTORS, MEDIADORS I BIBLIOTEQUES

S'ha creat una sobreoferta, dispersa i allunyada de les institucions, que s'organitzen a l'entorn de llibreries

Amb el tancament total de les biblioteques i llibreries es va dibuixar un nou panorama basat en la mediació virtual. Algunes biblioteques van derivar a aquesta fórmula algunes de les conferències que ja tenien programades amb resultats sorprenents d'assistents, molt per sobre de la presencialitat. El canvi de paradigma va comportar alguns canvis que, crec, han vingut per quedar-se, com ara la simultaneïtat de la formació virtual i presencial. Però Marta Roig, secretària tècnica del ClijCAT (Consell Català del Llibre Infantil i Juvenil) posa el dit a la llarga: «l'esclat de propostes de formació en línia i de micropropostes fa que es desdibuixin els grans congressos, que deriven en petites trobades que tothom es veu amb cor d'organitzar, sense tenir en compte a vegades la qualitat dels formadors. S'ha creat una sobreoferta, dispersa i allunyada de les institucions, que s'organitzen a l'entorn de llibreries».

A dia d'avui llibreries com Sendak, Nollegiu, Al·lots, Espolsada o d'altres han esdevingut la punta de llança de la formació amb la voluntat de posicionar-se més enllà de l'àmbit territorial mercès a la virtualitat, una forma de fidelitzar els lectors que, en paraules del llibreter Germán Machado, «ara han passat a tenir categoria d'audiència, esdevenint el que jo anomeno la comunitat de la llibreria. I és que ara soc més promotor que llibreter».

Les xifres parlen per si mateixes. Per exemple, a la cinquena edició del [Fòrum Edita](#) del 2021, formació destinada a editors, llibreters i altres persones vinculades al món del llibre, van ser més de sis-centes persones les que van poder seguir aquesta trobada internacional, impensable presencialment. O els Migdies Literaris (Mitjans Literaris) virtuals organitzat en el marc de l'Escola d'Estiu Rosa Sensat sobre literatura infantil i que va incloure referents de la talla de Cristina Corro, Elisabet Abeyà o Pau Llonch i a la qual van assistir desenes de persones des de casa.

També cal destacar la capacitat que al llarg del 2020 va tenir el Servei de Documentació de Literatura Infantil i Juvenil (SDLIJ), situat a la Biblioteca Xavier Benguerel de Barcelona i dirigit per Anna Herráez, per dissenyar i organitzar un any més les jornades professionals SDLIJ, aquesta vegada en format virtual. Això va permetre que les sessions fossin multitudinàries i, a més, el seu format en continu va permetre que encara es puguin consultar i gaudir. Aprofitem per elogiar la tasca que des de l'SDLIJ s'està fent per convertir-se en referent de l'estudi i la conservació de la literatura infantil i juvenil en català.

Per la seva banda, les biblioteques i els bibliotecaris van saber estar a l'alçada: són múltiples les experiències que es van desenvolupar per continuar la tasca de préstec de llibres, molt especialment primers lectors. Però malauradament algunes novolades planen sobre aquestes iniciatives, i és que, tal com la bibliotecària Glòria Gorchs apuntava, «passada la pitjor fase de la pandèmia jo pensava que moltes d'aquestes iniciatives que van servir per coordinar-se amb les escoles, els instituts, les administracions, etcètera, atès el seu èxit i bona acollida, seguirien vigents, però el que percebo és que no tan sols això sinó que hi ha hagut ajuntaments que amb l'excusa de la pandèmia han reduït el pressupost municipal per a cultura i, de retruc, per a biblioteques. Sembla que gaire no hem après. A més les normes del Servei de Biblioteques eren molt restrictives, i en poso un exemple: mentre que a les llibreries la gent podia anar a comprar i remenar, els llibres de les biblioteques que retornaven els lectors havien de restar una setmana en quarantena. Per sort al cap i a la fi hi ha hagut directores de biblioteques que davant d'aquest desgavell han acabat aplicant la coherència i han fet la seva».

El bon lector, aquell que fa ús dels serveis que semblen propis de la biblioteca, sí que ha tornat, però la tasca a voltes més social no ha recuperat a dia d'avui la normalitat

El bon lector, aquell que fa ús dels serveis que semblen propis de la biblioteca, sí que ha tornat, però la tasca a voltes més social, que la mateixa Gorchs exemplifica amb «mares que venen a la biblioteca per la calefacció, infants que passen la tarda aquí perquè a casa no tenen ningú o avis que venen a llegir el diari per ocupar el matí», no ha recuperat a dia d'avui la normalitat. Sí que val la pena ressaltar l'esforç econòmic fet pel Departament de Cultura en les convocatòries del Sistema d'Adquisició Bibliotecari (SAB). Les diferents convocatòries han afavorit que les biblioteques rebessin més llibres dels habituals i, en paraules d'Enric Soler, director de Tushita Edicions, han permès «salvar-nos de la crema».

Un punt i a part mereix l'espai organitzat a l'Hospitalet de Llobregat per Jaume Centelles. Amb el nom d'[Espai Llamps i Centelles](#) (carrer de Rosalía de Castro, 80, baixos). Aquest dinamitzador ha dissenyat un observatori de la literatura infantil i juvenil que té com a objectiu acompanyar docents, bibliotecaris i altres mediadors de la lectura, compartint experiències i formació. Es tracta d'un projecte altruista que vol col·laborar i impulsar manifestacions culturals que tinguin el llibre infantil i juvenil com a protagonista. En paraules del mateix Centelles, «l'Espai Llamps i Centelles vol ser un espai de socialització, un cau com la cova d'en Batman on puguem trobar-nos i retrobar-nos amb la paraula, amb el pensament i amb el coneixement; en definitiva, on puguem sentir que formem part d'una

comunitat lectora juntament amb els altres, amb la vida. L'Espai Llamps i Centelles vol ser una finestra per mirar enfora, però també per mirar dins d'un mateix. Pretenem, en primer lloc, oferir recursos i reflexions per formar els mestres en el coneixement de la literatura infantil i juvenil com a lloc funcional i com a espai acollidor, accessible, eficaç i hospitalari. La lectura és l'acte més revolucionari que coneixem i apostem per actuar directament sobre la capacitat d'imaginar(nos) millors ciutadans». Felicitem la iniciativa i el promotor i li desitgem que totes i cada una de les activitats que organitzen (tertúlies clandestines, El Conte que el Vent s'Endugué, presentacions de llibres, Libros Libres en Latinoamèrica...) tinguin l'acollida i l'èxit que es mereixen.

Així mateix, convé ressaltar una iniciativa original i amb molta empena: el pòdcast de literatura infantil i juvenil [Tàndem](#) que Guillem Fargas i Marina Llompart, exalumnes del màster en Biblioteca Escolar i Promoció de la Lectura, van engegar el 2020 en plena pandèmia. Durant aquest temps tot han estat passos positius (entrevistes a les figures més rellevants del panorama de la LIJ català, millora de la cobertura sota el paraigua de BTV, expertesa i confiança en les entrevistes...) per esdevenir un espai de difusió de LIJ de referència en poc temps. Llarga vida al Tàndem!

L'ús o no d'aquest servei a les escoles ha suposat un dels generadors de desigualtats més grans de l'educació durant la pandèmia..., i moltes continuen tancades!

Sobre el paper de les biblioteques escolars, Amàlia Ramoneda el relata amb les paraules següents: «la pandèmia ha estat devastadora per a la biblioteca escolar, que ha passat a reconvertir l'espai en aules per a alumnes i els bibliotecaris han hagut de fer mans i mànigues per sobreviure, ja sigui repartint els llibres per les aules, oferint biblioteques per classes, dinamitzant a partir de lots per grups bombolles... L'ús o no d'aquest servei a les escoles ha suposat un dels generadors de desigualtats més grans de l'educació durant la pandèmia..., i moltes continuen tancades!». Es recuperarà algun dia la biblioteca escolar per a ús propi?, es demanen els bibliotecaris ja fa tants anys. Ramoneda mateix deixa un seguit de preguntes a l'aire que mereixen, sense cap mena de dubte, respostes immediates: «Què fa el Departament d'Educació amb les biblioteques escolars? Si aquestes han de ser el pol generador de coneixement, on es demostra això en el nou currículum? Jo no ho sé veure. I la seva gestió? Quin pressupost s'hi destinarà?». Massa preguntes sense resposta per al «[cor de l'escola](#)».

6 VA D'AUTORS

S'ha de ressaltar que Jordi Sierra i Fabra va guanyar un altre premi, aquesta vegada el Lazarillo 2020; Elia Barceló, el Premi Nacional de Literatura Infantil i Juvenil amb *L'efecte Frankenstein* (Edebé, 2019); Care Santos el XXIV Premio Cervantes Chico, i la il·lustradora Carme Solé Vendrell la medalla d'Or al Mèrit en les Belles Arts pel Ministeri.

També es va reconèixer l'obra d'un il·lustrador de referència com Arnal Ballester amb el Premi Maria Rius 2020, a qui recentment se li havia reeditat una de les seves obres bandera, *Pim, pam, pum, poma* (Mars, 2018). El 2021 el premi va ser per a Roser Capdevila.

Així mateix, la polifacètica escriptora i il·lustradora Teresa Duran va rebre el 24è Premi Trajectòria en el marc de la 38a edició de la Setmana del Llibre en Català, primer gran esdeveniment postconfinament de les lletres catalanes.

També es va organitzar les edicions respectives del FLIC (Festival de Literatura Infantil de Catalunya), en tots els formats possibles, i es van atorgar els premis Junceda d'il·lustració: el Junceda d'Honor va recaure sobre l'omnipresent Arnal Ballester, i el prestigiós Carles Riba, a tot un poeta infantil com és Miquel Desclot el 2020.

La pandèmia, però, ha provocat la disminució de les publicacions d'autors catalans, especialment pel que fa a la narrativa infantil i juvenil

La pandèmia, però, ha provocat la disminució, contrastada amb diferents mediadors, de les publicacions d'autors catalans, especialment pel que fa a la narrativa infantil i juvenil. La bibliotecària Amàlia Ramoneda, coordinadora d'una publicació de selecció bibliogràfica de referència com és *El Garbell*, comentava que «els autors consagrats no han publicat [...], semblaria que no hi ha relleu, un fet que s'intuïa però que s'ha anat consolidant els darrers set o vuit anys». Només cal observar que l'edat mitjana dels escriptors associats a Escrivim supera els cinquanta. Però, si a aquest fet hi afegim que molts dels autors són mestres i professors i que al llarg d'aquests dos anys quasi només han tingut temps de fer classe (presencial/virtual), amb les derivades a nivell emocional i de concentració que això ha suposat, el nombre de propostes havia de davallar indefectiblement. Posem un hipotètic exemple de jove escriptor: si ets novell i vols llaurar-te un camí en el món de la LlJ, però també pagar el lloguer del pis a final de mes, treu-t'ho del cap; aquesta indústria

no ho permet: no es paguen avançaments pels originals presentats, els drets d'autor han disminuït del 10 al 8 % o es paguen a any vençut i, massa vegades, amb retards importants. Per contra, s'han obert nous camps on els beneficis són molt més immediats i que van necessitats de bons creadors, i estem parlant del món del guionatge o dels jocs d'ordinador. Què escolliríeu fer? La resposta és ben clara. Ei, tot i que un xic millor, els il·lustradors segueixen camins força paral·lels.

Finalment, convé comentar que el 2021 vam haver de lamentar la mort als quaranta-vuit anys de Bernat Cormand Rifà, autor d'obres de referència com el recent *El cap als núvols* (L'Altra Tribu) i director de la revista *Faristol* des del 2017. Amb la seva personalitat, sense cap mena de dubte insubstituïble, va aconseguir algunes fites importants com són la presència i tractament de la temàtica queer en el món de la narrativa infantil, així com la transformació definitiva de la revista *Faristol* en el referent de la LIJ en català. L'Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya li va atorgar el Junceda d'Honor 2021. La seva pèrdua ha deixat un buit impossible d'omplir.

7 TÍTOLS

Tot i les circumstàncies que hem viscut, la davallada d'edicions i exemplars o l'aturada en les novetats per part de molts segells editorials, a voltes han aparegut títols de rellevància que ressenyem a continuació sense voluntat de sistematitzar però amb l'assessorament valuós d'alguns dels mediadors i crítics del moment que han deixat la seva opinió en plataformes com *El Garbell*, *Faristol*, [Llibres al Replà](#) o l'equip de selecció dels premis Protagonista Jove i Atrapallibres.

Pel que fa als autors de casa nostra, destaquen els àlbums il·lustrats, més enllà dels de no ficció ja ressenyats amb anterioritat, *Estels i formigues* (El Cep i la Nansa), una obra de Sebastià Serra on text i il·lustració ballen al mateix ritme; *La cabra Serafina* (Animallibres) de Blai Senabre al text i Anna Font al dibuix, una revisió d'un clàssic de final enginyós, o *Jo soc l'altre* (Litera) del llibreter Germán Machado amb il·lustracions de la sempre genial Mercè Galí. Finalment, Raimon Portell ens proposa un llibre joc amb *On és?* (Cruïlla), un text rimat en què la guineu protagonista convida el petit lector a buscar allò que ha perdut a les il·lustracions de Sergi Portela.

La narrativa infantil, tot i que escassa, ha donat fruits excel·lents. Podem destacar *El cap als núvols* (L'Altra Tribu) de Bernat Cormand, que relata una bella història d'amor entre dos nens; també sobresurt *La Paula i el colibrí* de Muriel Villanueva, il·luminat amb bellíssims dibuixos d'Albert Asensio (Animallibres) on hi ha l'equilibri perfecte entre el traç negre i el color, i el premi Folch i Torres atorgat a Tina Vallès per *Els pòstits del senyor Nohisoc* (La Galera). Finalment, cal ressaltar el Premi Cifre de Colonya 2020 que es donà a *Arracades d'avellaner* (Barcanova), obra de Montse Homs que ens relata el creixement de la Lisa, ben acompanyada per les imatges de Cristina Zafra. En aquesta mateixa franja la col·lecció

L'Arca s'enriqueix amb *Mira* de Tina Vallès (il·lustracions de Mercè Galí), un relat del camí de Mira cap a la pèrdua de la timidesa.

Val la pena ressaltar l'edició d'àlbums il·lustrats per a un públic de més de sis anys

També val la pena ressaltar l'edició d'àlbums il·lustrats, a la ratlla amb el còmic, per a un públic de més de sis anys. Estem parlant de títols com el magnífic treball de Meritxell Martí i Xavier Salomó *Sunakay* (Flamboyant), un crit a la preservació del medi ambient, i *On va aquesta gent?* de Gonçal López-Pampló i Fran Parreño (Animallibres), una al·legoria sobre la fragilitat de la llibertat i la vulnerabilitat de la democràcia, amb una edició molt acurada. I també la traducció d'*Els estels* (Joventut) de Jacques Goldstyn, obra mestra en defensa de la tolerància i la innocència dels infants.

El moment del còmic és excel·lent i sembla que el boom que s'anunciava els anys anteriors finalment ha arribat

El moment del còmic és excel·lent i sembla que el boom que s'anunciava els anys anteriors finalment ha arribat. Com ja hem dit, fins i tot ha aparegut una editorial especialitzada en còmic infantil, Mamut, tot i que de moment aposta fort per l'obra forana. Sí que un dels nostres autors més prolífics, Jaume Copons, amb les il·lustracions de Liliana Fortuny, ens ofereix *El robot del bosc*, una aposta de la factoria Copons amb la mirada internacional de Combel. En aquest apartat del còmic, tot i que no d'autoria nostrada, sobresurten l'edició de *l'Imbatible* (Editorial Base) de Pascal Jousselin, una de les obres més originals i surrealistes dels darrers anys, i *El llop* (Símbol) de Jean-Marc Rochette, que ens descriu la lluita d'un pastor i un llop per ser els amos de les muntanyes, una lluita de tu a tu plena de noblesa.

Pel que fa a la juvenil, la professora i bibliotecària Júlia Baena ens comenta que «sembla que el mercat comença a estar una mica cansat dels llibres didàctics i moralistes, un fet que fins i tot jo he pogut constatar entre docents, fet que porta a una certa exploració cap a altres temes. Malauradament, però, hi ha una clara crisi dels creadors d'aquí», quelcom que ja apuntàvem amb anterioritat. Malgrat tot, podem destacar *Digueu-me Ju* de

Muriel Villanueva (La Galera), una onírica aventura d'una adolescent rebel i maltractadora; *Caminant junts per la lluna* de Pep Puig (L'Altra Tribu), un suggeridor text sobre els famosos llargs estius de tres mesos a la platja i, molt especialment *Ben* de Care Santos (Edebé), un perfecte engranatge literari on l'autora posa tota la saviesa al servei d'una història de relacions adolescents. Finalment, s'ha de ressaltar, d'una banda, *Archie, el noi que parlava amb elefants* (Columna) de Lluís Prats, text que guanyà el Premi Carlemany per al Foment de la Lectura 2020, un llibre que ens retorna als clàssics universals, i, de l'altra, tres títols d'importació: *El famosíssim catàleg de Walker & Dawn*, un retorn a les històries de Twain de la mà de Davide Morosinotto (Viena); *L'Amy i la biblioteca secreta*, una història de revolta contra la censura dels adults, d'Alan Gratz (Takataka), i *En la ment de Sherlock Holmes* (Base), un relat amb molt de còmic de Cyril Lieron.

Un punt i a part són les reedicions que han esdevingut una autèntica font de sorpreses, tant pel que fa a la qualitat com a la quantitat, que han permès al lector d'aquí dotar-se d'una autèntica biblioteca bàsica de la LIJ nacional i internacional. Es pot citar, per exemple, el nou segell EntreDos que ens està proveint de títols clàssics que caracteritzen el seu catàleg com *Un dia diferent per al senyor Amos McGee* de Philip C. Stead. D'autors catalans convé citar la reedició molt ajustada als colors originals de tot un clàssic com és *Notxa* de Maria Eulàlia Valeri i Fina Rifà (Mars), una bella adaptació de la famosa història del pintor que per fugir del palau on està tancat s'endinsa a una de les seves pintures, i d'aquest mateix segell la recuperació de *Ja soc un gnom*, amb text de Ricardo Alcántara i il·lustracions de Joma. Però l'allau ha estat de tal magnitud que no podem fer res més que enumerar-los sabent que de ben segur alguns en quedaran al marge: *Dos ossets* (Kalandraka) d'Ylla; *Marcel·lí* (Blackie Books) de Jean-Jacques Sempé; *Oh!* (Kalandraka) de Josse Goffin, que recupera les mides de l'àlbum original, i alguna petita joia de la factoria de Claude Ponti com *En Blai, la Iseia i el Mataplanetes* (Club Editor). També són especialment remarcables les reedicions de la *Pipi Calcesllargues* (Kókinos), un clàssic de la narrativa infantil d'Astrid Lindgren; *El Jardí secret* de Frances Hodgson Burnett, i *L'home que plantava arbres* de Jean Giono, les dues a Viena Editorial.

Amb motiu del centenari del naixement de Gianni Rodari (1920-1980), l'editorial Joventut va recuperar i reeditar *El llibre dels errors* i *Contes per telèfon*, en edicions de luxe, i Kalandraka *L'agent X99. Contes i versos de l'espai* i *Les dues vegades del baró Lamberto*, obra cabdal d'aquest autor únic de la literatura infantil.

Gairebé per acabar, cal esmentar les novetats en el gènere de la poesia. Destaca pel seu atreviment a la presentació *Una petita llavor* de Mar Benegas i il·lustrat per Neus Caamaño (Akiara Books), un llibre de frontera entre la poesia més simple i els llibres documentals. També cal ressaltar que la poesia continua un rumb segur i constant de publicacions, cosa que ja s'apuntava en anuaris anteriors, on hem de destacar títols com *Cor d'ocell* de Mar Benegas i il·lustracions de Rachel Caiano (Akiara Books), un text poètic delicat, per ser llegit lentament; *El diumenge se'l menja*, un llibre joc que és obra de la polifacètica Elena Odriozola (Ediciones Modernas el Embudo); el nou llibre de poemes de Pep Molist *Tocar el cel amb els dits* (Jollibre), amb il·lustracions de l'últim estil de Christian Inaraja, o també de Pep Molist

Rastellera de colors (Babulinka Books), en una edició de luxe il·lustrada per Alícia Varela. I tanquem aquest capítol amb *La gent de la meva escala* (Kalandraka), un recull de poemes de la contacontes Roser Ros que descriuen cinc plantes d'una casa de pisos on darrere de cadascuna de les portes habita gent poèticament curiosa.

8 RECERCA I INVESTIGACIÓ

La recerca universitària no s'atura i són múltiples les iniciatives i investigacions que han presentat resultats durant aquest bienni

Tot i la pandèmia, la recerca universitària no s'atura i són múltiples les iniciatives i investigacions que han presentat resultats durant aquest bienni o que estan en ple desenvolupament. Malgrat tot, però, continuarem demanant que tot aquest fons no resti reservat a l'àmbit acadèmic i que es busquin, sigui com sigui, fórmules de difusió i coneixement on el públic en general en sigui coneixedor i pugui consultar els informes finals, tesis o articles especialitzats a l'entorn de la literatura infantil i juvenil. Potser començaria a ser hora que entitats com el ClijCAT o l'SDLIJ hi tinguin un paper i desenvolupin plataformes a fi que les tesis, articles especialitzats, informes de trobades, congressos i d'altres trobin una finestra on publicitar-se. Qui posa el cascavell al gat?

Tornant al que ens interessa, s'ha de ressaltar, en primer lloc, la tesi presentada per Caterina Valriu, doctora de la Universitat de les Illes Balears —algú em pot dir com se'n diu d'una doctora que defensa una segona tesi?—, que amb el títol *El corpus de rondalles de Mallorca d'Antoni M. Penya i l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana: edició, catalogació i estudi* defensà el novembre del 2021 a la Facultat de Geografia i Història de la UB. Reprodueixo paraules de la doctoranda mateixa per conèixer la importància i singularitat de la recerca:

El 1894 l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana, que havia treballat en l'estudi antropològic de les Illes Balears, encarregà l'arplega de materials de narrativa oral a Antoni M. Penya. Aquests materials foren redactats i lliurats a l'arxiduc, que en seleccionà 54, els va fer traduir a l'alemany i el 1895 els publicà, en català i en alemany. La part de la col·lecció no publicada restà en un arxiu particular fins al 2010 quan es posà a disposició dels investigadors. La tesi reagrupa la col·lecció, la transcriu i en fa l'edició crítica anotada i un estudi detallat. També reconstrueix el procés de recerca,

mitjançant l'anàlisi de l'epistolari entre els dos autors. La col·lecció és una de les més destacables en llengua catalana, tant per la quantitat de materials com per la varietat de gèneres i la qualitat de la redacció. [...] El nostre treball de recuperació dels inèdits suma 115 relats als 54 publicats, un total de 169 narracions entre rondalles, llegendes i succeïts. A més, cataloga tots els relats segons els estàndards internacionals, tot posant-los a l'abast de la comunitat científica i del públic interessat. En conjunt, d'un banda, amb la reunificació i l'edició dels textos publicats i inèdits enriqueix notablement el cabal rondallístic en llengua catalana, fins i tot amb 16 tipus mai no catalogats abans en català. De l'altra, amb aquest estudi contribuïm a explicar com eren els processos de recerca de literatura popular el segle XIX, quins objectius tenien, sobre quina base ideològica se sostenien i quina era la seva recepció i aportació a la cultura i a la societat.

Sense cap mena de dubte la troballa, estudi i catalogació de 115 relats mai publicats, apareguts gairebé del no res, és un dels tresors més bells i únics del nostre bagatge etnològic i folklòric. Aquesta troballa està, mercès a la tasca de Caterina Valriu, a l'abast de tothom. Per descomptat, la tesi va rebre la màxima valoració i elogis per part del tribunal i assistents.

A la Universitat de Barcelona podríem destacar algunes tesis doctorals que poden tenir interès explícit sobre la tasca lectora i literària dels nostres infants i joves. Algunes es van defensar just els mesos abans de la pandèmia, com ara *La relación entre habilidades lectoras y los resultados escolares en estudiantes de 1º de la ESO de Cataluña: un estudio exploratorio correlacional desde una perspectiva cognitivo competencial* de Christian Arenas Delgado, dirigida per Maria Alba Ambròs Pallarès, o «*Contes en família*»: *les interaccions en un projecte de lectura compartida i dialogada en un context plurilingüe i pluricultural* d'Alessia Corsi i dirigida per Joan Perera Parramon i Montserrat Fons Esteve. Per trobar, de nou, un treball interessant hem d'anar fins al 2021: Jordi Clopés Garrell, dirigit per Glòria Bordons, defensa el 14 d'abril *Joan Brossa a l'aula: de la creació a la reflexió*. En el resum del contingut de la tesi, ens diuen que «l'objectiu central d'aquest estudi ha estat conèixer si es pot enfocar l'ensenyament de la poesia des d'una metodologia que potenciï l'esperit crític i reflexiu dels alumnes. En concret, s'ha volgut observar si la lectura de la poesia de Brossa contribueix al desenvolupament del pensament crític dels alumnes de secundària». La investigació s'ha fet a tres grups de quart d'ESO de dos instituts públics de secundària de la comarca del Maresme i conclou que hi ha mostres clares que la poesia de Brossa fa reflexionar els alumnes, ja que els permet expressar les seves opinions, genera preguntes i provoca diferents punts de vista en els lectors potenciant el pensament crític.

Per altra banda, el grup PLURAL (Plurilingüïsmes Escolars i Aprenentatge de Llengües), que té a Juli Palou com a investigador principal, està als inicis de la recerca del projecte que porta per títol *Espacios de hibridación entre literacidades para una educación plurilingüe. Estrategias y retos en nuevos entornos de aprendizaje* (HILIPLU).

Pel que fa a la Universitat Rovira i Virgili, convé destacar dues publicacions d'interès de Carme Oriol Carazo, que actua com a editora, membre del Grup de Recerca Identitats en

la Literatura Catalana (GRILC), que recuperen per a tothom una de les figures cabdals de la recerca i preservació del nostre folklore: Pamira Jaquetti. Els títols són *Em lliga la beutat de cada flor. Poesia escollida de Palmira Jaquetti i Isant* (2021) i *Palmira Jaquetti* (2021). Les dues obres recuperen la que fou poetessa, folklorista, compositora, pedagoga i traductora catalana coneguda, entre altres coses, per la seva participació a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, una dona avançada a l'època. Els llibres es van publicar en el marc de les activitats de l'Any Palmira Jaquetti del qual va ser la comissària la mateixa Oriol, amb motiu del 125è aniversari del seu naixement.

Finalment, només resta posar damunt la taula que el GRETEL (Grup de Recerca de Literatura Infantil i Juvenil i Educació Literària de la Universitat Autònoma de Barcelona) té en marxa el projecte d'R+D que porta per títol *Formando a los lectores del S. XXI: literatura digital y nuevos dispositivos didácticos para ampliar la respuesta lectora en contexto escolar*, les investigadores principals del qual són Ana Maria Margallo i Cristina Aliagas. El projecte respon a la necessitat de formar lectors preparats per als reptes canviants de l'era digital en la seva intersecció amb la cultura literària, prioritzant la introducció de la literatura infantil i juvenil digital (LIJD) a les aules. Es tracta d'un projecte amb múltiples branques i investigadors implicats dels resultats del qual restem a l'espera de cara al 2024.

Abans de tancar aquest apartat vull comentar que aquests dos anys han estat molt poques, a part de les citades, les publicacions d'àmbit generalista que difonguin les recerques efectuades en les diferents universitats en relació amb la LIJ. Potser que comencem a posar el fil a l'agulla a aquesta mancança i assegurem, des d'un bon inici, la difusió en segells editorials, com ara Eumo, Octaedro o Rosa Sensat, de les recerques efectuades en l'àmbit acadèmic. I és que a voltes hom té la impressió que hi ha mons que viatgen en paral·lel però que mai convergeixen. I una pregunta que llenço a l'aire: després de la jubilació de tot un seguit d'investigadores de referència, persones que durant anys han posat les bases de l'anàlisi i estudi de la nostra literatura infantil i juvenil, amb publicacions que són citades i llegides any rere any (estic parlant de Teresa Colomer, Teresa Duran, Ana Díaz-Plaja, Teresa Mañà i Margarida Prats, entre d'altres), qui n'ha pres el relleu? Em sento orfe d'una línia de recerca que va esdevenir puntera a finals del segle passat i durant les primeres dècades d'aquest i en la qual no veig continuadors.

9 LA TORNA (O CALAIX DE SASTRE)

Cal recordar la pèrdua de tota una referent de la LIJ Concepció Zendera, persona d'una sensibilitat especial per a la literatura infantil que ha publicat a Joventut títols de referència mundial, com la col·lecció del jove reporter Tintín, i ha adquirit els drets d'Enid Blyton i de Mitsumasa Anno.

A Peramola (a l'Alt Urgell) es va inaugurar, promogut pel poeta i editor Ramon Besora, una [passejada poètica musical](#) pels indrets més singulars i únics del poble, una iniciativa interessant que esperem que s'estengui.

Per la seva banda, l'important fons documental que Josep Maria Aloy (Manresa, 1948-2020) va conservar i registrar meticulosament al llarg de la seva trajectòria d'educador social, lector, crític i col·laborador de premsa, a més d'escriptor, és en mans de la Fundació Universitària del Bages, gràcies a la donació feta per la família. Ara només manquen investigadors que en facin ús.

També vull observar que aquest article no ha parlat dels audiollibres o dels llibres digitals. És que el mercat encara és jove i ha mostrat creixements de més de dues xifres durant la pandèmia, però només representa el 9 % de la facturació final. Acabarà per explotar? Deixem que el temps i el mercat ens responguin.

Finalment, com si es tractés de la llista de la compra, ens fem diferents preguntes. Per exemple, quan tindrem la gran biblioteca de Barcelona? Tindrà alguna utilitat, malgrat les bones paraules fundacionals, el denominat *Consell de Lectura*? Es posarà remei a la manca evident de formació universitària en LIJ dels futurs mestres? I quan s'apostarà de debò per la biblioteca escolar? Quan començarem a solucionar aquestes qüestions? Potser ens hauríem de plantejar si hauréem après una mica d'aquesta pandèmia. Espero, després de molt dirimir, no arribar a la conclusió que, al cap i la fi, la pandèmia ho va canviar tot perquè res no canviés.

10 BIBLIOGRAFIA*

Arenas Delgado, Christian (2019). *La relación entre habilidades lectoras y los resultados escolares en estudiantes de 1º de la ESO de Cataluña: un estudio exploratorio correlacional desde una perspectiva cognitivo competencial*. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/671560#page=1>>

Clopés Garrell, Jordi (2021). *Joan Brossa a l'aula: de la creació a la reflexió*. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/672492#page=1>>.

Corsi, Alessia (2019). «Contes en família»: les interaccions en un projecte de lectura compartida i dialogada en un context plurilingüe i pluricultural. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral]. <<https://www.tesisenred.net/handle/10803/668713#page=1>>.

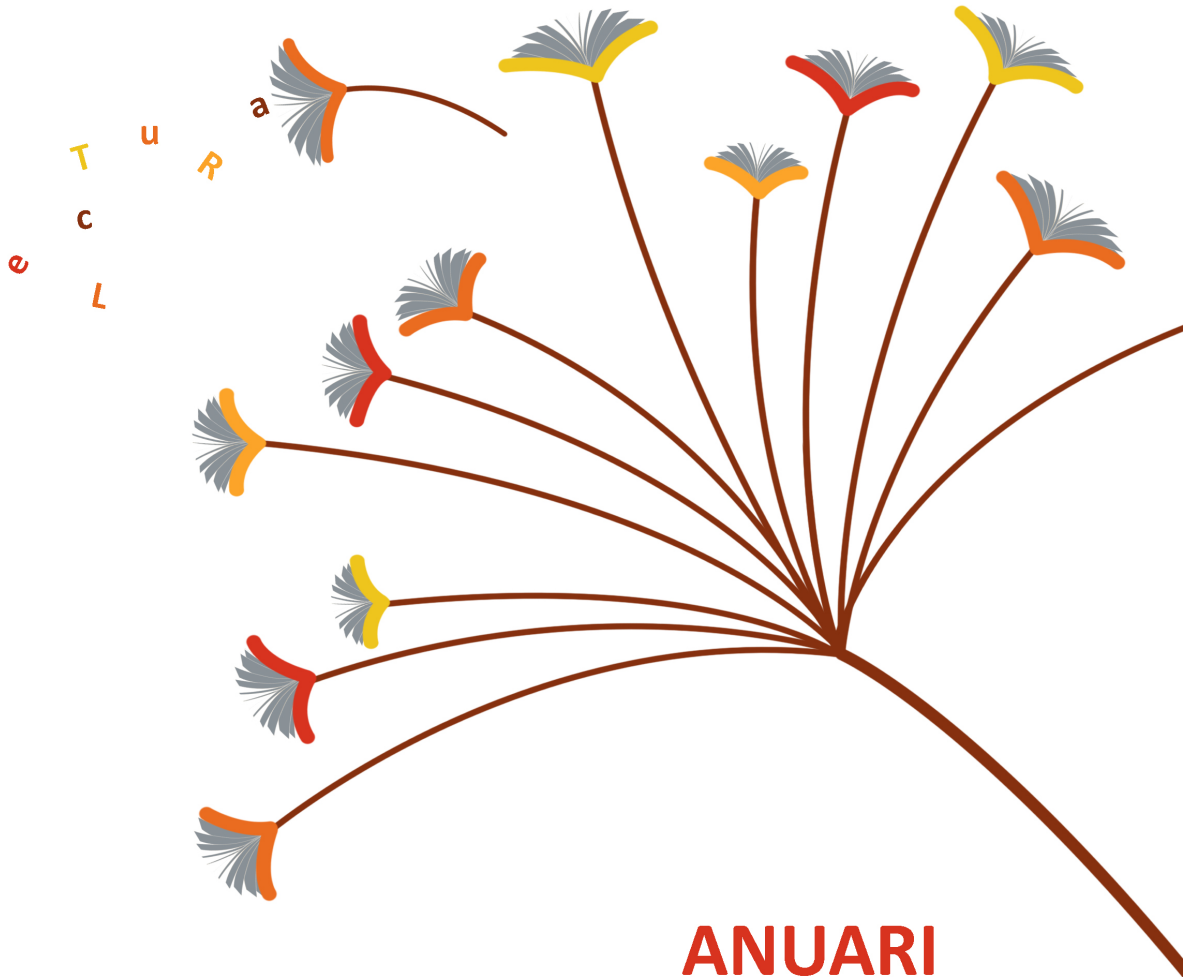
Corsi, Alessia (2021). *Em lliga la beutat de cada flor. Poesia escollida de Palmira Jaquetti i Isant*. Tarragona: Publicacions URV.

Oriol, Carme (2021). *Palmira Jaquetti*. Tarragona: Publicacions URV.

Valriu Llinàs, Caterina (2021). *El corpus de rondalles de Mallorca d'Antoni M. Penya i l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria-Toscana: edició, catalogació i estudi*. Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral].

Notes

- * Tots els enllaços s'han actualitzat el 19/04/2022

ANUARI DE BIBLIOTEQUES, LLIBRES I LECTURA 2022

Editors
Lluís Agustí
Maite Comalat